

11. 28 Mart - 1 Nisan
2007
ANKARA
ULUSLARARASI
EĞİTİMDE YARATICI DRAMA
SEMİNERİ

DÜN, BUGÜN, YARIN:

Doğaçlama , Anlatı Tiyatrosu, Applied Tiyatro ve Edward Bond

A PEGEM
AKADEMİ

Yayına Hazırlayan:

Ömer Adıgüzel

Yayına Hazırlayan: Ömer Adıgüzel

I I. ULUSLARARASI EĞİTİMDE YARATICI DRAMA SEMİNERİ

28 Mart - 1 Nisan 2007

“Dün, Bugün, Yarın”

Doğaçlama, Anlatı Tiyatrosu, Applied Tiyatro ve Edward Bond

ISBN 978-625-7676-83-0

DOI 10.14527/9786257676830

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Mayıs 2021, Ankara

Yayın-Proje: Halenur Apaydın
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0 312 395 85 71

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 47479

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

KURULLAR

Danışma Kurulu

Prof. Dr. İnci San (Çağdaş Drama Derneği Onursal Başkanı)
Tamer Levent (Devlet Tiyatroları)

Bilim Kurulu

Prof. Dr. David Davis (Birmingham City Üniversitesi)	Dr. Tülay Üstündağ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Hans Wolfgang Nickel (Berlin Güzel Sanatlar Üniversitesi)	Dr. Ali Öztürk (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe Çakır İlhan (Ankara Üniversitesi)	Dr. Karl Meyer (Berlin Güzel Sanatlar Üniversitesi)
John Somers (Exeter Üniversitesi)	Dr. Ayşe Okvuran (Ankara Üniversitesi)
Dr. İnes Honsel (Berlin Güzel Sanatlar Üniversitesi)	Dr. Selen Birkiye Korad (Devlet Tiyatroları)

Seminer Düzenleme Kurulu

Dr. Ömer Adıgüzel (Seminer Düzenleme Kurulu Başkanı)	Gülsema Kıyak (Raportör)
Yılmaz Erdal (Seminer Düzenleme YK Sorumlusu- AB Projesi)	Sezin Bozkurt (Atölye Sorumlusu)
Nalan Olgun (Çağdaş Drama Derneği Başkan Yardımcısı)	Yıldız Ay (Teknik Destek)
Zeki Özen (Yazışma, Drama Tii)	Serkan Kaygusuz (Teknik Destek)
Dr. Tülay Üstündağ (Atölye Sorumlusu, Raportör)	Engin Kaymak (Raportör)
Nurcan Koçak (Seminer Genel Saymanı)	Ferhunda Aytaç (Mekan Organizasyonu- Araç Gereçler)
Nejat Akfırat (Atölye Sorumlusu, Ulaşım)	Hülya Erdoğan (Mekan Organizasyonu- Araç Gereçler)
Ö.Özlem Gökbulut (Sekreteryaya, Mekan Organizasyonu, Atölyeler)	Ömer Nayci (Raportör)
Pınar Özdemir (Uluslararası Yazışmalar)	Hülya Suadiyeli (Raportör)
Oylum Akkuş (Uluslararası Yazışmalar, AB Projesi)	Ahmet Aydınlı (Raportör)
Şeyda Orhan (Raportör)	Ahmet Boyancı (Teknik Destek)
Murat Moroğlu (Raportör)	Arzu Denктаş (Raportör)

Ön Söz

Türkiye’de eğitimde drama veya yaratıcı drama olarak adlandırılan bu yöntem ve alan, hocalarımız Prof. Dr. İnci San ile oyuncu, yazar ve yönetmen Tamer Levent’in akademik işbirliği ile Ankara’da başladı. 1982 yılındaki bu ilk buluşma, eğitimde dramanın bugünkü anlamında kullanılmasının da yollarını açtı.

Bir yandan sanat dünyası bir yandan da akademik çevrenin güç birliği ve o dönemde Alman Kültür Merkezi’nin desteğiyle ilki 1985 yılında gerçekleştirilen ve o zamanki adıyla “1.Uluslararası Eğitimde Dramatizasyon Semineri” bir yönüyle Türkiye’de yaratıcı drama alanının akademik anlamda başlangıcının tarihini oluşturur.

İlk buluşmanın adının seminer programında İngilizce olarak “Drama in Education Congress” olarak yazıldığı görülür. Bu durum drama buluşmalarının daha başlangıcından beri bir kongre niteliği taşıdığını göstermektedir. İlk kez dramatizasyon adı ile de olsa eğitimde drama veya yaratıcı drama, akademik olarak bu seminerde tartışmaya açılmış, kuramsal ve uygulamalı tartışmalar da bu seminerle başlamıştır.

Semivere katılanlar yaratıcı drama yöntemine sahip çıkmışlardır. Eğitim sistemimiz bu yöntem ile karşılaştıktan sonra ilerde bağımsız bir ders olacak “Drama” alanına da yer açmak durumunda kalmıştır. Bu buluşmalara katılanlar aynı zamanda Çağdaş Drama Derneği’mizin de 1990 yılında kurulmasını sağlamış, eğitimde drama alanında Türkiye’nin ilk sivil toplum örgütünün kurulmasını da sağlamışlardır. Emek veren herkese teşekkürlerimiz az gelir.

“Dün Bugün Yarın: Doğaçlama, Anlatı Tiyatrosu, Applied Tiyatro ve Edward Bond” başlıklı bu kitap, Ankara’da 28 Mart – 1 Nisan 2007 tarihleri arasında 11. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Semineri’nde yapılan atölye ve konferans etkinliklerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Seminer, Çağdaş Drama Derneği’nin organizasyonunda Alman Kültür Merkezi ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi’nin de mekân destekleri ile gerçekleştirilmiştir. Seminerde Almanya’dan Dr. İnes Hones; Anlatı Tiyatrosu, Dr. Karl Meyer; Bir Sanat Olarak Doğaçlama, İngiltere’den Prof. Dr. David Davis; Edward Bond’un Tiyatro Yaklaşımının Yaratıcı Yaklaşımının Yaratıcı Drama Üzerine Etkisi ve John Somers; Eğitimde İnteraktif Tiyatro Kullanımı (Applied Tiyatro) başlıklarında atölyeler yönetmiş ve konferanslar vermişlerdir.

Ayrıca Türkiye’den Dr. Ali Öztürk ve Dr. Ömer Adıgüzel kongrenin ana temasına uygun olarak ve “kültürler arası etkileşim” başlığında 7 farklı ülkeden 18-25 yaş arası 20 kişinin katılımı ile bir atölye gerçekleştirmiştir. Bu atölye aynı zamanda bir Avrupa Birliği projesi olarak sonuçlandırılmıştır. Atölye sonunda oluşturulan gösteri seminerin kapanışında sergilenmiştir.

Seminerde ayrıca atölyelerin çevirmenliklerini Dr. Selen Korad Birkiye, Canan Kırımsoy, Dr. İsmail Güven, Zeynep Olgun, Necla Ülkü Kuglin yapmışlardır.

Kendilerine bu özverili çalışmalarından ötürü ayrıca teşekkür ederim. 2005-2007 yıllarını kapsayan yönetim kurulu üyelerine, seminer düzenleme kurulu'nda yer alan her bir gönüllü katılımcımıza ve atölyelerin bugün basılı hale gelmesindeki önemli katkıları nedeniyle atölye raportörlerine de teşekkür ederim.

Derneğimizin düzenlediği seminer ve kongrelere ilişkin tüm kitaplar Pegem Akademi Yayınevi işbirliği ile basılmaktadır. Bu nedenle gerçekleştirilen tüm seminer ve kongre kitaplarının dil ve biçim açısından birlik oluşturması amaçlanmıştır. Pegem Akademi'nin dizgi-baskıdan, kapak çalışmasına kadar titiz çalışanlarına ve Servet Sarıkaya'ya ayrıca teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ömer Adıgüzel

Ankara Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi,

Çağdaş Drama Derneği Genel Başkanı

İÇİNDEKİLER

Kurullar.....	iii
Ön Söz.....	iv

1. BÖLÜM

AÇILIŞ KONUŞMALARI VE KONFERANSLAR

Açılış Konuşmaları ve Konferanslar	
Yard. Doç. Dr. Ömer Adıgüzel.....	1
Anında Olan Sanat ve Tiyatro Pedagojisi Açısından Doğaçlama	
Dr. Karl Meyer	4
Hayal Gücünün Alfabetikleştirilmesi	
Dr. İnes Honsel	11
Eğitimde İnteraktif Tiyatro Kullanımı	
John Somers	16
Edward Bond ve Eğitimde Drama	
Prof. Dr. David Davis	20
Kaynaklar.....	32

2. BÖLÜM

ATÖLYELER

Anlatı Tiyatrosu	
Dr. İnes Honsel	33
Edward Bond'un Tiyatro Yaklaşımının Yaratıcı Drama Üzerine Etkisi	
Prof. Dr. David Davis	64
Eğitimde İnteraktif Tiyatro Kullanımı	
John Somers	115
Doğaçlama	
Dr. Karl Meyer	146
Kültürler Arası Etkileşim	
Ömer Adıgüzel – Ali Öztürk.....	167
Ekler	179
11.Uluslararası Seminer Basın Bülteni.....	179
Seminer Programı	181
Seminer Afişi.....	182
Seminer Teşekkür Belgesi.....	183
Drama-tii Gazeteleri	184
Seminerden Fotoğraflar	213

1. BÖLÜM

AÇILIŞ KONUŞMALARINI VE KONFERANSLAR

Yard. Doç. Dr. Ömer Adıgüzel*

Değerli Konuklar,

11. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Semineri'ne hoşgeldiniz. Birincisi 1985 yılında yapılan seminerimizin bugün 11.sini yapıyor olmaktan çok mutluyum.

Başlangıçta bu seminerlere katılan bir grup eğitimci, öğretmen, çocuk gelişimcisi, oyuncu ve sanat eğitimcisinin bir araya gelip, örgütlenme gereksinimi ile 1990 yılında kurdukları Derneğimiz, bugün 17 yaşında enerji dolu bir genç gibi... Derneğimiz bu anlamlı "Drama" buluşmalarını devam ettirecektir. Yaratıcı drama seminerlerimiz Derneğimizin en önemli görevleri arasındadır. Bu nedenle sevgili hocalarımız İnci San ve Tamer Levent'e başlattıkları bu etkileşimli çalışmalar için ayrı ayrı teşekkür ediyoruz.

* Çağdaş Drama Derneği Genel Başkanı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi.

Derneğimizin kuruluş amacı eğitimde, tiyatrodaki ve sosyal yaşamda yaratıcı dramanın bir yöntem ve ders olarak yaygınlaşmasını sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için 1985 yılından beri düzenli olarak gerçekleştirilen seminerlerimizin tüm içeriklerini kitaplaştırıp daha da kalıcı hale getirmeye çalışıyoruz. Böylece eğitimde drama/yaratıcı drama alanında çalışanlara önemli bir arşivi de kazandırmış oluyoruz.

Derneğimizin merkezi bildiğiniz gibi Ankara'dadır. İstanbul, İzmir ve Eskişehir Şubelerimiz ve onun dışında da 15'e yakın şehirde temsilciliklerimiz bulunmaktadır.

Değerli Katılımcılar,

Yaklaşık 700 üyesi bulunan Derneğimiz, engelliler dâhil, çocuk, ergen, yetişkinlere yönelik yaratıcı drama çalışmalarını yürüten demokratik bir kitle örgütü olarak işbirliğine dayalı pek çok kurum, kuruluş, vakıf ve derneklerle yoğun bir biçimde çalışmalarını sürdürmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan seçimlik drama derslerinin programının hazırlanmasında ve dersi yürütecek eğitimcilerin yetişmesinde, 1997 yılında üniversitelerin yeniden yapılanma sürecinde eğitim fakültelerinin öğretmen yetiştiren bazı bölüm ya da ana bilim dallarında dramanın zorunlu ders olarak programlarda yer almasında Derneğimizin, hocalarımızın ve üyelerimizin doğrudan katkıları olmuştur. Bizler bu konularda da akademik tüm birikimlerimizi paylaşmaya devam edeceğiz.

Bu süreç içerisinde açılan yüksek lisans programlarının (Ankara Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi) varlığı, alan açısından gelinen önemli gelişmeyi de göstermektedir. Çağdaş Drama Derneği'miz tarafından Talim Terbiye Kurulu'nun onayına sunulan ve 1995 yılında da ilk kez Türkiye çapında uygulanan Milli Eğitim Bakanlığı onaylı Yaratıcı Drama Eğitimliği /Liderliği Sertifika programının onayı yaratıcı dramanın gelişimi açısından başka önemli bir adım olarak değerlendirilmelidir.

Derneğimiz 2005 yılında Almanya'da Oyun ve Tiyatro Pedagojisi Üst Birliği'ne (BAG Spiel und Theater e.V.) istisna üye olarak kabul edilmiştir. Aynı yıl yine (IDEA) Uluslararası Drama, Eğitim ve Tiyatro Üst Birliği'ne de üyelik başvurumuz kabul edilmiştir. Bu kurumlarla yaptığımız pek çok çalışma bizi uluslararası alanda da var etmiştir. Etmeye de devam etmektedir. Bundan sonraki amaçlarımızdan biri kısa adı EDERED olan Avrupa Drama Buluşmaları birliğine de üye olabilmektir.

11. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Semineri'nin bu yılki konusunu "Dün, Bugün Yarın" olarak belirledik. Bu temada amacımız hem eğitimde drama alanında geçmiş, bugün ve geleceği konuşmak hem de eğitimde drama alanının geleceğinde daha fazla yer alacağını düşündüğümüz yeni alanları tanımaktır. Bu nedenle tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Anlatı Tiyatrosu ya da Hikâye Anlatıcılığı'ndan çok söz edileceğini tahmin ediyoruz. Ayrıca etkileşimli tiyatro ya da drama olarak adlandırılan yeni bir yaklaşım, farklı doğaçlama biçimleri ve Edward Bond'un yaratıcı drama odaklı çalışmaları bu seminerimizin ana çalışma konularını oluşturmuştur. Ayrıca benim ve meslektaşım Ali Öztürk'ün yürüteceği başka bir uluslararası atölye de bu kapsamda gerçekleşecektir.

Bu seminerin oluşması, tasarlanması, hazırlığı ve uygulamaya geçilmesinde pek çok kişinin özverili desteğini aldığımızı söyleyebilirim. Her birine ayrı ayrı teşekkür ederim. Destek veren Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Allman Kültür Merkezi'ne, yurt dışından gelen uzman konuklarımıza, üyelerimize ve katılımcılarımıza da ayrı ayrı teşekkür ederim.

Umarım seminerimiz boyunca sizlerle çok güzel, zevkli drama yaşantılarını yaşarız ve yine kalıcı, güzel, çemberde dostça paylaşımların olacağı bir drama buluşmasını gerçekleştirmiş oluruz.

Saygılarımla.

Anında Olan Sanat ve Tiyatro Pedagojisi Açısından Doğaçlama

Dr. Karl Meyer*

Dün, Bugün ve Yarın başlıklı bu seminere bir şiir ile başlamak istiyorum:

“Milyarlarca yıl önce, milyonlarca yıl önce, bin yıl önce, yüzyıl önce, doğumdan önce, on yıl önce, bir yıl önce, bir ay önce, bir hafta önce, dün, bir saat önce, şimdi. Yarın, bir saat sonra, bir hafta sonra, bir yıl sonra, on yıl sonra, ölümden sonra, yüz-yıl sonra, binyıl sonra, bir milyon yıl sonra, milyarlarca yıl sonra.”

Burada ve şimdi arasında doğaçlama, dün ve yarın arasındaki doğaçlama ne anlama gelmektedir? Doğaçlama eylemin özel bir biçimidir ve yalnızca sanatta değil günlük hayatta da karşımıza çıkmaktadır. Sizlere, doğaçlamanın öğelerini santsal ve sanat pedagojisi uygulamaları içinde açıklamaya, açılmaya, öğelerini, unsurlarını ve kavramlarını, birbiri ile ilintilerini anlatmaya çalışacağım.

Elimizdeki şu tanımdan yola çıkıyoruz: Doğaçlama, şimdi ve burada yaratıcı eylemin özel bir davranış biçimidir. Yaratmak, biçimlendirmek, bunu bir eylemde gerçekleştirmek, bunu bir fikirden, bir durumdan ve elimizde bulunan malzeme ile bir ifade haline getirmek anlamını taşımaktadır. Özellikle bunu spontane (kendiliğinden) bir şekilde uygulamaktır.

Sorumuz şu: Doğaçlama dünden beslenir mi, doğaçlamanın gelecekteki kültürel gelişimlere bir katkısı var mı? Yani yarına bir katkısı var mı? Bu soru ile bağlantılı olarak doğaçlamayı evrensel ve bireysel bir olgu olarak anlatmaya çalışacağım.

İlk başlığımız, evrensel bir fenomen olarak doğaçlama olacak. Şimdi doğaçlamanın İngilizce karşılığı olan “improvisation” kelimesinin Latince kökeni görmek, kavramak anlamına gelmektedir. Zaten bu köken, doğaçlama sanatının bu özel öğesini bir başka düzeye kaldırmaktadır. Başka bir anlam ve önem katmaktadır. Çünkü bu çerçeve içinde, yapıcı düşünme, davranış kodları ile kombinasyon halinde, şu anda olanı kavramak, algılamak ve gelecekteki bir ana bilerek isteyerek biçimlendirerek taşımak amacını gütmektedir.

Dolayısı ile bizim insan olarak planladığımız ya da görmek istediğimiz bir şeyi bilinçli bir şekilde biçimlendirerek eyleme taşımamızı sağlamaktadır. Doğaçlama prensibi, Avrupa kültüründe önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Burada yazılı olan ve olmayan üzerine kurgulu olan bir çatışma söz konusudur. Çünkü yazılı olan oturmuş kökleşmiş, erk sahibi, mal ve mülk sahibi dolayısı ile kurullarla yaşayan, daha az doğaçlama yapan bir toplumu imlemektedir.

* Berlin Güzel Sanatlar Üniversitesi Tiyatro Pedagojisi Enstitüsü Ek Öğretim Elemanı.

Bunun aksine yazılı bir kökü olmayan, dolaşan özgür olan, erke boyun eğmeyen, dolayısıyla sürekli değişken durumlar içinde doğaçlama yapmak zorunda kalan, doğaçlama yapan bir anlayış karşımıza çıkmaktadır. Biraz evvel sözünü ettiğimiz özgür ve bağımsız olanlar neredeyse hiç eğitim almamışlardı. Disiplinli, belli bir bilgi sahibi değillerdi. Gizil birikimleri vardı. Bilgi karşısında yaşamı biliyorlardı. Ancak erk sahibi olan taraf ise -bu da kaynaklar açısından önemlidir- yazı yazma kabiliyeti olanağına sahiplerdi. Ancak yazarlarken de ifadeleri taraflıydı. Dolayısı ile bu davranış biçimi, bu tarihsel öge tiyatro yazınına kontrol altında tutmuş, yönlendirmiştir.

Doğaçlamanın temelinde özgürlük düşüncesi yatmaktadır. Doğaçlamayla birlikte başka sanatçılarla ve seyircilerle olan çatışmamız, tartışmamız sayesinde oluşan platformda sanatsal bir verimlilik oluşur, değişik fikirler toprağın içinden fişkirir. Bunun karşılığında kemikleşmiş sanatsal anlayış içinde özgürlük ve doğaçlama düşüncesi öldürülmüştür.

Elimizde olanlara, yani geçmişe baktığımızda ve doğaçlamanın oluşumunu göz önüne aldığımızda doğaçlamanın üç ana noktadan yola çıktığını görmekteyiz. Birincisi bireysellik ve sanatsal ruh, ikincisi sanatsal talep, üçüncüsü de seyircidir. Şuna dikkat edelim, bu üç noktanın her defasında terazi gibi bir dengede olması gerekir. Herhangi bir noktanın öne çıkışı bu doğaçlamanın kemikleşmesine, bozulmasına neden olacaktır. Bahsettiğimiz üç nokta, aynı zamanda yirminci yüzyılın doğaçlama düşüncesinin temelini, kurallarını oluşturmuştur. Yirminci yılın başında modernizm reformları ile başlayan yeni bakış açısı yalnızca görsel sanatları değil bütün sanatları etkilemiştir.

Şimdi size bu etkileşimleri anlatmaya çalışacağım. Şöyle toplayabiliriz; birincisi, sanatçıların bireyselliğinin kabullenilmesi, tüm katılımcıların yaratıcılık kabiliyetlerinin kullanıma sunulması, eşit ve ortaklaşa çalışması. İkincisi, kemikleşmiş sanat formlarının bozulması, sanatsal yaratı gerçekleştirme düşüncesinden ve değerlerinden uzaklaşarak, sanatın kendi oluşum sürecine değer verme. Üçüncü de sosyo-kültürel çevre ile iletişimin artması, toplumsal sorunların ele alınması. Bu anlamda profesyonel olmayanların, yani halkın sürece dâhil edilmesi. Seyirci ile iletişim ve etkileşimin daha çok mümkün kılınır olması.

Özellikle ikinci dünya savaşından sonra Amerika'da bu tarz düşüncenin yerleştiğini ve sonuçlarını görüyoruz. Bunun başlangıcını avangard sanatta görüyoruz ki bu sanatlar içinde happening, performans sanatı, fluxus, gibi çok önemli sanatsal, kültürel unsurlar yer almıştır. Bu sanatların temelinde de spontanlık ve spontanlık kültürünü görmekteyiz.

Tiyatroda ise spontane kültür ve doğaçlama ilkesi kendini happening, sokak ve gerilla tiyatrosu, Brecht ve halk tiyatrosu vb biçimler ile göstermiştir. Müzikte ise bu düşünce anarşist bir “free jazz” biçimine dönüşmüştür. Toplumsal ve siyasal gelişmelerle ki bunun özellikle etkilerini soğuk savaş dönemindeki 60’lı yıllarda görüyoruz, kitle hareketleri ve rock’n rollun yeşermesi ile sanatsal dinletisel bir ifade biçimi kazanmıştır. O dönemin plak satışları ile geniş kitlelere ulaşılmıştır. Özellikle Amerika da bu spontane kültür, Avrupa’nın da kültürel gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Çünkü, spontane kültür ve doğaçlama, sanatlar arasında bir bağ kurma yeteneğine sahiptir.

Geleneksel anlamda temsil edilenin, perform edilme düşüncesine doğru kayması ve yaşanan tarihsel biçim değişimi sanatı birçok inter disiplinler veya çoklu medyatik performans projelerine dönüştürmüştür. Bu projelerde, orada yaşanan, sunulan an öne çıkmıştır. Temsil etme anı değildir bu. Düşünce farklılığının temeli budur.

Dolayısıyla tiyatro sanatsal sosyal an olarak daha da değerlendirilmiştir. Tiyatro, toplumsal ve gerçeklik olarak kendini belgeleyebilme gücüne de kavuşmuştur. Doğaçlama kavramını bir yaklaşım olarak değişik bir kaç bakışı, doğaçlama eğiliminin bir evrensel fenomen olmasından yola çıkarak dört ana unsur içinde tutmaya çalıştım. Doğaçlama;

- Yaratıcılık ve spontanlık gerektirir.
- Başkalarıyla diyalogu gerektirir.
- Kemikleşmiş, biline gelen öylesine algılanan biçimleri, kültürleri sorgular.
- Sanat ve yaşamla bir diyalogun oluşmasını ve diyalogun sunumunu sağlar.

Dolayısıyla evrensel olgu olarak doğaçlama, kendi doğası gereği dün, bugün ve yarın arasında bir bağ kurar.

Şimdi ikinci noktamıza gelelim, evrenselden sonra bireysel bir fenomen olarak doğaçlama üzerinde duralım. Bu bakış açısıyla şöyle bir soruyla karşı karşıya kalıyoruz, biraz evvel bahsettiğimiz dört nokta, doğaçlamayı yapan bireyin kendisinde nasıl ifade bulur, bireyin doğaçlamasında nasıl bir ifade bulur ve nasıl bir önem taşır? Bunu açıklamak için üç boyutu ele alalım. Olay, sanatsal materyal ve doğaçlamayı yapan kişi/birey.

Birincisini, yani durumu/olayı ele alalım. Doğaçlamanın, bir mekân ve zaman boyutu vardır. Sonlu bir zaman içinde yapılan bir eylemdir. Bu eylem, tektir, biriciktir ve örneği yoktur. Burada herhangi bir fikrin anında gerçekleştirilmesinden söz ediyoruz. Aynı yerde aynı kişi tarafından yinelenildiğinde yine benzersiz ifade edilir. Dolayısıyla doğaçlama, bir özne ile sanatın biraz önce tarif ettiğimiz

kutupları içinde bireysel özgürlüğünü ve sanatsal bağımlılığını ifade etme gücü olarak da açıklanabilir.

Burada (slyatta), özne, zaman, mekân arasındaki ilişki oluşumunu görüyoruz. İçgüdü, özne, eylem, doğaçlama bunların arasında gidip geliyor. Sanatsal materyalimiz oradan bir sınır olsun diye zaman ve mekândır.

Materyali ele alırsak; kendi deneyimimden, bana sorulan birçok soru ışığında doğaçlama yapılan materyalin, yalnızca müzik, tiyatro ya da performans sanatından aldığı katkılarla sınırlanamayacağını göstermiştir. Çünkü doğaçlama, kaynağını yalnızca sanattan değil, sanat dışı alanlardan da almaktadır. Örneğin; müzik ve doğaçlamadan söz ettiğimizde, yalnızca besteci ile icra eden sanatçı arasındaki yaratıcı ilişki dışında, izleyici grubun özelliği, o sanatçının seyirci ile olan ilişkisi de düşünülür, tartışılır. Aynı zamanda müzikteki doğaçlamanın da bunun gibi ilişkilerin dışında merak, açıklık, sezgi, eş zamanlılık ya da tanımlanması çok zor duygulardan malzemelerini aldıklarını görürüz.

Geleneksel tiyatrodaki doğaçlamada ağırlık daha çok eğitim elamanları üzerinde durulur ve çalışmalar sahneye koyma düşüncesi üzerinedir. Sanatsal malzemenin estetik boyutunu tiyatrodaki Bentleys basit bir formüle ifade etmiştir. A, B'yi temsil eder C ona seyirci kalırken. Burada A=oyuncu B=oyunadığı rol C= seyircidir.

Geleneksel tiyatrodaki zaman zaman bu öğeler öne çıkar. Ama B'nin yani rolün, A'da neyi temsil ettiğini düşünmeye başladığımızda çoğunlukla geleneksel tiyatrodaki gerçeklik ile kurgu arasındaki ilişki içinde sıkıştığımızı görürüz. 1990'lı yıllarda gelişen performans sanatları ile birlikte tiyatro ile diğer sanatlar arasındaki ilişki biraz gevşemiş, hatta kalkmıştır.

Bu yeni oyun biçiminde, kendi bedeninin varlığının bilincinde olarak kendini ifade etme özgürlüğü ve mükemmeliyeti aramadan oynama düşüncesi ağırlık kazanmıştır. Klasik anlamda tiyatro yaptığımızda çoğunlukla oyuncu, kendi bedeninin üzerindeki bilincini yok sayarak üzerine giyindiği, kendisine verilen rol içinde davranmaktadır. Genellikle biraz abartılmış, doğal olmayan tabanda ifade taşıyarak bizimle iletişime geçer. Dolayısıyla esas durumun kontrolü oyuncuda değildir, giydiği roledir. Örneğin, Rimini Protokoll adlı grubun "Olağan Günün Uzmanlığı" adlı çalışmalarında, oyuncular kendilerini ortaya koyarlar. Kendi olağan davranışları içinde, herhangi bir giysi (rol anlamında) giymeden, kendi varlıklarıyla yaşamlarından anlar oynarlar. Günümüz Alman yönetmenleri bu anlamda çalışmalar yaparak gelenekçi tiyatroların haince diye gördükleri oyunculuğu anlayışla, yani profesyonel olmayanlar ile olanları bir araya getirerek sahnede gösterimler sunmalarını sağlamışlardır.